

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

Бр. 18.

У Новом Саду, 30. новембра 1910.

Год. III.

САДРЖАЈ: Демагогија и идеализам. — Постанак „Школ. Уредбе“, од 1872. год. — Цртице из експерименталне педагогије. — Ново стање срп. осн. школа и учитеља у Турској царевини. — Школа и настава: Овогодишњи абитуријенти. — Коедукација у трговачким вишим школама. — Др. Фридрих Дитез и школа. — Учитељство: Уредба о уређењу учтв. плата у срп. вероисп. шк у Босни и Херцеговини. — Из школске самоуправе: Седница Шк. Савета. — Преглед књига: Дидактика Павла Терзиног. — Белешке. — Нове књиге и листови.

Демагогија и идеализам.

Најновија демагошка парола је, да смо ми учитељи непријатељи своме народу. Зашто смо непријатељи народу? Зато што хоћемо да школи и настави створимо темељан правац, зато што хоћемо да помоћу таког темељног правца, школа даде стварнијег резултата у задаћи својој, која јој је постављена у томе, што она треба да спрема за живот. Овакав рад називати непријатељством народу, може само крајња поквареност и себичност. Та крајња поквареност виче данас, да су народна права у опасности. Напредније просветно стање, они тумаче народу као опасност по њега! Не, народна права нису у опасности, него су још на добром путу да буду заштићена. У опасности су носиоци корупције, носиоци оног зла, које они шире по народу. Том злу, тој зарази је дезинфекција, свест народна која треба да ојача, да се развије бољом школом, темељнијом и стварнијом наставом. И кад то једном дође, онда ће наступити доба народне среће, јер не само да ће народ одмах, без своје велике штете, упознати то лажно родољубље, него му неће дати погодности ни да семе своје посеје. А да би створили народу ту срећу, дужност је у првој линији баш нас учитеља, да будемо истрајни проповедници слоге и љубави у народу, дужни смо да га чувамо од шпекуланата, који му трују душу да би на тим моралним народним развалинама, могли што дуже одржати своју

екзистенцију, дужни смо у свакој прилици да показујемо народу, које су му прави, а које лажни пријатељи, дужни смо да га упућујемо каквим ће знањем племенити своју душу, каквим ће књижевним умотворинама оснажити свој карактер, а шта ће га заразити прљавштином и одвести у пропаст.

Та смутљиваца је било од увек, који су по народу сејали сваћу, мржњу, пакост и раздор, само да би они могли отуд живети, али је народ све таке несретнике преживео, а они или су пропали или су за својом личношћу коришћени да служе туђем јату, против своје браће.

Такав један процес препорођаја народног развија се у нас сада и прави народни учитељ схваћа већ дужност своју, да буде будан чувар народне напредне будућности, вредан немар у развићу свести народне и одлучан борац против трулежи и неваљалства, које се силом натурује народу под разним звучним фирмама.

У учитељству је од увек освештана била вера у братеки споразум и заједнички осећај. Та вера снажила се с времена на време по појединим ужим круговима учитељским, а недавно, на митрополијској учитељској скупштини, кристалисала се она у веома значајну манифестацију братеке солидарности против свију оних елемената, који служе корупцији и демагогији.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Тај значајни моменат остаће у души сваког учитеља као божанствена искра, која ће га соколити у самопрегорном раду за добро и срећу свога народа, она ће га снажити да буде чврст бедем народне просвете против сваке најезде покварених елемената, а даће му одлучности да буде неумитни крчилац народне њиве од сваког корова, који несавесни народни синови сеју, да би дошли до што богатије личне жетве.

Садашњи млађи нараштаји учитељски,

с поносом ће моћи причати будућој омладини учитељској, са каквим су ентузијазмом на митрополијској учитељској скупштини и ван ње, бранили напреднији правац народне просвећености и самосталности учитељске, од закованог назаднаштва, које се недозвољеним начином служи образном родољубља. Но доба образина је прошло, учитељи се боре ведром чела, племените душе и чиста срца.

Такав борац је свестан и частан и он ће победити мрачњаке! **М.**

Постанак „Школске Уредбе“ од 1872. год.

— Прилог раду српске омладине на просветном пољу. —

Реч пред стварање новог школског закона.

(Наставак.)

§ 55. Главна управа срб. нар. школа издаће горе поменути начин учевни план за поједине врсте недељне школе и састараће се, да се што пре напишу књиге, у којима би се разлагале ове поменуте поуке.

§ 56. Науке у овој школи предаје учитељ основних школа и добива за то особиту награду.

§ 57. Шегрти, који још не знају читати, писати и рачунати имају се у вечерњим приватним часовима најпре у овом извешати, да могу затим у недељну школу ући.

§ 58. У колико по варошким школским општинама не би учитељи били вешти појединим предметима недељне школе, настојаће сл. управа срб. нар. школа, да се на трошак дотичне школске општине, колико је могуће, набаве помоћни стручни учитељи.

§ 59. У оним школским општинама, где имаде више учитеља, разређују се ученици нед. школе у више шк. соба.

§ 60. У недељној школи учи се женска младеж за себе, а мушка за себе.

У општинама, где има само један учитељ, долази мушка младеж у једне дане, а женска у друге дане на науку.

Предавању присуствује увек по један члан месног школског одбора, односно трговачки или занатлијски старешина, или члан месне задруге женскиња.

§ 61. У недељној школи држе се у при-

6.) Прилог најмање од форинте сваке нове младе, која се из друге општине довела.

7.) Прилози од погребца, кад сва школска деца под надзором учитеља прате у износу, који одређује местни школски одбор.

8.) Добровољни прилози приликом славе школског заштитника Св. Саве, приликом забава и свечаности приређених у корист местне школске благајнице.

§ 55. Више општина, које сачињавају једну школску општину (и држе заједничку школу, носе трошкове те школе и заједнички и имају своју заједничку местну школску благајницу.

§ 56. У колико не постоји између таквих општина заједнички посебни уговор, ваља се при разрезивању међусобног приреза, који свака општина у смислу § 50. има уносити у заједничку местну школску благајницу обзирати, с једне стране на број душа поједине општине, с друге стране ако се школски прирез буде разрезивао по душама, или државној управној порези, прирез оне општине, у којој је школа, има да буде са 10% (десет на сто) већи од приреза сваке друге поједине општине.

§ 57. Главна школска управа има до првог Сабора израдити предлог, како да се добије и уреди фонд, из кога ће се давати потпора оним општинама, које не могу да подносе оне трошкове, који су за издржавање школа најпотребнији.

ДРУГИ ДЕО.

суству месног шк. одбора годишњи испити; а при свршетку ове школе полагаје сваки ученик главни испит и добива сведоџбу о учињеном успеху.

§ 62. Школске општине, које не би могле својом снагом подмиривати трошкове око издржавања недељне школе, добиваће саразмерну припомоћ из клирикалног шк. фонда.

§ 63. Сва српска деца, која се уче у туђим, особито основним јавним или приватним школама, имају се осим оних наука још и свом материнском језику даље учити и у својој вероисповести настављати.

Дотични окружни шк. одбор срб. нар. школа настојаваће и тражити начине, да така српска деца поменути наставу, а настављајући их учитељ и катихета саразмерну награду добију.

§ 64. Сваки може своје дете дати учити и приватно или га сам учити или приватну школу и васпиталиште за туђу децу отворити и то не само, да их учи основним по и вишим наукама, ако на то добије допуштење од надлежне шк. власти; но сваки, који своје дете основним наукама приватно учи, мора на крају сваке године јавном га испиту подврћи, положивши најмање 1 ф. за свако дете у месни шк. фонд срб. нар. школе; а ако се ни после две године дана не покаже од тог учења довољно успеха, мора се дете у јавну основну народну школу предати.

Сваки, ко хоће да отвори приватну школу па и српску децу да учи, дужан је по добиеном допусту од надлежне шк. власти да поднесе и сведоџбу о способству за учење српске деце главној управи срб. нар. школа и да приложи 4 дуката у месни школски фонд.

У свим приватним школама, где се уче деца до 12-те године у редовним часовима основне народне школе, имају се предавати све науке, што су овим законом прописане за основну школу. На крају шк. године има се држати јавни испит пред изасланством срб. месног шк. одбора и у присуству окружног шк. референта и о успеху тога испита донети извештај окружном шк. одбору.

§ 65. У војеним касарнама, где год се војници основним наукама уче а буде и војника срб. народности, стараће се дотични школски окружни одбор, да се српски војници уче тим знањима у свом матерњем језику и у својој вероисповести настављају, и

О учитељу и учитељици при срп. нар. основној и повторној школи.

§ 58. У српској народној основној школи може бити сваки Србин православне вере учитељ који је редовно свршио српску народну учитељску школу и пред испитном комисијом положио испит с добрим успехом, гледајући при томе још и на његово морално владање. — Страноземци могу се на учитељско место само с одобрењем владе поставити. — Ово правило важи и у погледу §.§. 61. 107. 108 и 109.

§ 59. У случају, ако се не би нашао таки учитељ, може бити учитељ и онај, који није редовно учио срп. нар. учитељске школе, али је учитељски испит положио.

§ 60. Ко после тога испита остане 5 година дана без учитељске службе, дужан је поново полагаати практични учитељски испит пред испитном комисијом, коју за то одреди главна управа срп. нар. школа.

§ 61. Учитељица, у срп. нар. основној школи може бити свака Српкиња православне вере, која је редовно свршила учитељску школу и онде пред испитном комисијом положила учитељски испит с особитим погледом на морално владање.

§ 62. У случају, ако се не би нашао таква учитељица, може се узети и таква, која није редовно свршила учитељску школу, али је положила учитељски испит.

§ 63. Испитана учитељица може бити не само у свим разредима девојачке основне школе, него и у млађим разредима мушке основне школе.

§ 64. Учитељица женских радова дужна је поднети школском одбору доставерне сведоџбе о својој вештини у тим радовима.

§ 65. Сви они, које ова школска уредба затече у служби, а немају овом уредбом прописане способности, остају и даље на својим местима под условом, да поменути испит најдаље за две године положи, иначе се могу из службе отпустити.

§ 66. Српска црквено школска општина има право бирати свога учитеља или учитељицу. Она врши ово право потпуно и онда, кад добија припомоћ од политичке општине или ма из ког народног фонда.

§ 67. Чим се које учитељско место упразни, дужан је месни школски одбор то одмах званично јави епархијском школском одбору.

постараће се за потребне учитеље, катихете и пристојне награде им.

§ 66. Трошкове око подизања, издржавања, и раширивања школе дужна је подмити дотична школска општина из својих постојећих школских фондова, прихода, школског имања, потпоре црквене општине, даровања и завештаја.

§ 67. У општинама где учитељи плате и остале користи из касе или других извора политичних општина уживају, уживаће то све и отсад од политичне општине, док тај терет политичних општина и према школама других вероисповести не престане, а има се на то ићи да та давања сарамерна постану.

Ово важи и за принос политичне општине у смотрењу школских зданија и учитељских станова, где и у колико такви данас постоје.

§ 68. Ако би сви ови §§-има 66. и 67. поменути извори недовољни били, власна је месна школска општина разрезати годишњи школски принос на све своје чланове.

§ 69. Приходи свију предпоменутих извора чине у скупу месну школску благајницу.

§ 70. У ову месну школску благајницу улазе још:

1.) Све побране глобе ради неуписивања деце и неуреднога их шиљања у школу.

2.) Новчане казни са небрежљивог отправаљања свога звања осуђених месних школских управитеља, старатеља, чланова месног шк. одбора и учитеља.

3.) Новчане казни оних родитеља, који би без притужбе самовласно поступили према учитељу.

4.) Остатак плате редовнога учитеља, када истога заступа помоћник све докле се не намести стални учитељ.

5.) Уписнина приликом уписивања деце у основну и редовну школу.

6.) Наплате за сведочанство деце, која су свршила основну и недељну школу.

7.) Прилог од 1 ф. а. вр. свакога, који се доселио у месну шк. општину.

8.) Прилог најмање 1 ф. сваког нововенчаног брачног пара као венчани дар школи.

9.) Прилог најмање 1 ф. сваке нове младе, која се из друге општине довела.

10.) Прилог од 1 ф. за мањи, а 2 ф. за већи погреб самртника, кога прате сва школска деца.

11.) Добровољни прилози приликом славе

За тим има местни школски одбор путем српских новина да разнише стечај са роком од најмање шест недеља дана, и у истоме да тачно означи све приходе и дужности упражњеног учитељског места.

Пошто рок стечају истече, поднеће местни школски одбор молбенице свију просилаца са својим мњењем црквено-школској скупштини ради избора.

§ 68. Црквено-школска скупштина бира учитеља већином гласова и подноси избор епархијском школском одбору на потврђење.

Епархијски школски одбор може само онај избор одбацити, ако изабрани учитељ нема овом уредбом одређене способности.

Не изbere ли по том црквено-школска скупштина за три месеца дана учитеља, који има овом уредбом прописане способности, онда ће епархијски школски одбор наименовати учитеља.

§ 69. Учитељи и учитељице бирају се стално, и могу се са службе своје уклонити само због немарљивог вршења своје дужности, због моралног изгреда, или због кривичног преступа услед пресуде епархијског школског одбора али са одобрењем главне управе срп. нар. школа.

§ 70. Плату учитељску одређује местни школски одбор по местним околностима са одобрењем епархијског школског одбора.

Међутим осим стана, пузног огрева и баште најмање $\frac{1}{4}$ јутра, не може бити плаћа мања од 300 ф. а. вр.

§ 71. Учитељице добивају ону исту плату, што је §. 70-тим за учитеља одређена.

§ 72. Општине, које издају плату својим учитељима у депутату, имају исто урачунити просеком по местној вредности од последњих 10 година и издавати их у новцу.

Земље пак учитељске, где их има, уживаће учитељи и од сад у нарави, не урачунавајући их у минимум од 300 ф. а. вр.

§ 73. Учитељима остаје и на даље на вољи склопити са својим општинама уговор, те примати један део своје плате у нарави.

Таки учињени међусобни уговор веже само оног учитеља, који га је уговорио и подноси се епархијском школском одбору на потврђење.

§ 74. Стан учитељски и учитељички састоји се најмање из две собе, кујне, подрума, коморе, штале и шупе.

школскога заштитника св. Саве, приликом забави и свечаности, припређених у корист месне шк. благајнице.

12.) Унос на месну школску општину припадајућих постотака у име петогодишњих додатака на учитељску плату, учитељске мировине и потпоре учитељ. удовица и сирочади.

§ 71. Више општина, које сачињавају једну шк. општину и држе заједничку школу, спосе и трошкове те школе заједнички и имају своју заједничку месну школску благајницу.

§ 72. У колико не постоји између таквих општина заједнички посебни уговор, има се при разређивању међусобнога приноса, који свака општина у смислу §. има уносити у заједничку месну шк. благајницу узети у обзир с једне стране број душа поједине општине, с друге стране пак, ако се школски порез буде разрезивао по душама или државној управној порези меродавно је начело, да принос ове општине, у чијој средини школа, има да буде са једном трећином већи од приноса сваке друге поједине општине.

§ 73. Из месне школске благајнице подмирује се:

1. Плате учитеља и евентуалне накнаде за стан и огрев им.

2. Трошкови око зидања, раширивања и поправака школских зграда.

3. Трошкови на чишћење и ложење школских соба.

4. Трошкови на набавку школскога намештаја, учевних сретстава и школске књижице.

5. Трошкови ради набавке у §. — помануће школске опреме за децу.

6. §-ом одређени принос у благајницу из које ће се издавати петогодишња повишица учитељске плате и мировина учитеља, и потпора учитељским удовицама и сирочадма.

§ 74. У Колико не би ова месна благајница била у стању измагати све трошкове око своје школе, добива ће школска општина према изказаним школским потребама саразмерну помоћ из клирикалног школског фонда.

ДРУГИ ДЕО.

О учитељу на срб. народној основној школи.

§ 75. У српској народној школи може бити само онај учитељ, који је српску народну учитељску школу редовно свршио и онде

§ 75. Огрев добијају учитељи од својих општина, како је где обичај, но где огрев није уобичајен, има га општина учитељу дати у оној врсти огрева, какав се у месту већином употребљава.

§ 76. Учитељима и општинама остаје на вољу склапати уговор ради накнаде у новцу за стан, огрев и башту. Овај уговор важи само за оног учитеља, који га је уговорио, и подлежи одобрењу епархијског школског одбора.

§ 77. Ако би овом уредбом одређена најмања плата била мања од плате, коју учитељи по разним местима сада уживају, то се иста плата не сме овим поводом смањити а плате, што не одговарају овом минимуму, имају се одмах повисити.

§ 78. Учитељска и учитељичка плата једном потврђена, не може се никако смањивати, нити без одобрења дотичне епархијске школске власти измењивати.

§ 79. У име повторне школе добија учитељ на селу најмање 40, а у вароши најмање 60 ф. из месне школске благајнице.

§ 80. Плата иде учитељу од оног дана кад прими службу. Плату у готовом новцу прима месечно напред, а половину плате у депутату и $\frac{2}{3}$ огрева у почетку првог, а остатак у почетку другог течаја.

§ 81. Болестном учитељу даје се помоћник и то само на годину дана поред уживања једне половине од целокупне учитељске плате.

Помоћника таковог намешта дотични епархијски школски одбор. Потраје ли болест дуже, то се болестни учитељ ставља у закониту мировину и кад оздрави, може се опет у службу тражити.

§ 82. Плате учитеља и глобарине због непиљања деце у школу утериваће на захтевање црквено-школске општине политична власт.

§ 83. Главна управа срп. нар. школа издаће дисциплинарна правила за све учитеље и учитељице срп. нар. основних школа.

§ 84. Општина не може по вољи учитељу службу отказати, него мора своју тужбу поднети епархијском школском одбору, који ће на основу учињене истраге помоћника сам, а сталног само са одобрењем главне школске управе отпустити.

§ 85. Учитељ, који хоће сам своје место да остави, мора то својој општини пријавити најмање четврт године у напред и вршити

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

пред испитном комисијом учитељски испит положио.

§ 76. У случају, да се не би таки учитељ нашао, може бити учитељ и онај који није редовно учио српске народне учитељске школе, али је учитељски испит положио.

§ 77. Ко после тога испита остане пет година дана без учитељске службе, обвезан је поново полагати практични учитељски испит пред испитном комисијом, коју за то одреди главна управа срб. нар. школа.

§ 78. Учитељица у српској народној основној школи може бити свака Српкиња православне вероисповести, која је редовно свршила женску учитељску школу и онде пред испитном комисијом положила учитељски испит.

§ 79. У случају да се не би нашао таква учитељица, може се узети и таква, која и ако није редовно свршила женску учитељску школу, али је положила учитељски испит.

§ 80. Испитана учитељица може бити учитељица не само у свим разредима девојачке основне школе, него и у млађим разредима мушке основне школе.

§ 81. Учитељица женских радова дужна је поднети месном школском одбору доставне сведоџбе о својој вештини у тим радовима.

§ 82. У случају да се не би нашло таквих учитеља и учитељица могу се и друга мање способна лица узети за такве, али само за помоћнике и помоћнице од нужде са $\frac{1}{5}$ помоћничке плате.

§ 83. Сви они, које овај школски закон затече у дејствителној служби без овим законом прописане способности, остају и даље на својим местима под условом, да поменути испит положе, а све докле док ово не учине сматрају се за помоћнике или помоћнице од нужде: са платом коју сада уживају, и то само за две године дана и онда се стављају на плату спомоћника од нужде.

§ 84. Српска школска општина има право бирати свог учитеља или учитељку. Она врши ово право потпуно и онда када добива припомоћи од месне политичке општине или из клирикалног школског фонда.

§ 85. Чим се које учитељско место упражни дужан је месни школски одбор то одмах званично да јави окруж. школ. одбору, и онда, ако је сам у стању постарати се да настава

службу до краја течаја (семестра) у којем је службу отказао.

§ 86. Главна управа срп. нар. основних школа израдиће уредбу за мировину учитеља срп. нар. основних школа и поднеће је сабору на одобрење. Та уредба важиће као саставни део ове школске уредбе.

§ 87. За даље стручно изображење учитеља постоје течаји у учитељској школи.

Течаји ти трају 6 недеља дана. Главна управа срп. нар. школа упутиће сваке године у тај течај извештај број учитеља, којима буде пушно, да се још боље извештају. О овим течајима издаће главна управа особите уредбе.

§ 88. У свакој црквено-школској општини са четири или више учитеља има се установити месни учитељски збор.

§ 89. Сви учитељи једног школског среза (протопрезвитерата) сачињавају срески учитељски збор.

§ 90. Сви учитељи једног школског округа (епархије) сачињавају окружни учитељски збор.

ТРЕЋИ ДЕО.

О образовању срп. нар. учитеља и учитељица.

§ 91. За стручно образовање срп. нар. учитеља има за сад једна српска народна учитељска школа у Сомбору а подиже се једна у Пакрацу а једна у Карловцу.

§ 92. Срп. нар. учитељска школа има стојати у свези са школом за вежбање, у којој ће се ученици учитељске школе вежбати практично у учитељској вештини.

Школа за вежбање подиже се само тамо, где се то вежбање не би могло обављати у месним срп. нар. основним школама.

§ 93. У учитељску школу примају се они питомци, који су здрави телом и душом, који су навршили најмање 15. годину живота и свршили 4 доња разреда гимназије или 3 разреда реалке или све разреде грађанске школе.

Питомац који жели ступити у учитељску школу, дужан је показати школску сведоџбу, да је редовно свршио разреде горепоменутих школа, или подврћи се пријамном испиту из наука које се у горепоменутих школама предају, а осим тога испиту из српског језика.

У Пакрачку и Г. Карловачку срп. нар. учитељску школу примају се ученици и ученице из Пакрачке, Г. Карловачке и Будим-

деце не трпи уштраба. Затим има месни одбор путем српских новина да распише стечај са роком од најмање 6 недеља дана и у истоме да тачно означи све приходе упразњеног учитељског места.

(Наставиће се).

ЦРТИЦЕ ИЗ ЕКСПЕРИМЕНТАЛНЕ ПЕДАГОГИЈЕ.

Од Др. Паје Радосављевића.

(Свршетак.)

VIII.

Развиће појмова, судова и закључивања у деце. У погледу на овај проблем психолози лако падају у две крајности. Једни тврде да се логичке радње врло рано јављају а други врло позно. — Развиће појмова: Појмови су извесна омеђашена значења речн. Дете стиче три врсте појмова, и то:

- 1.) прапојмове;
- 2.) поједине индивидуалне (особне) појмове, и
- 3.) опће (генералне) појмове.

Из прапојмова развише се други појмови. Дете понајпре долази до њих. Ако оно добије ма само један или два знака или пак целокупан утисак о нечему, онда дете добија и оно, што чини садржај појма.

Ови појмови су логичка поједина стања; они су у својој неразвијеној форми уједно и појединчани (индивидуални) и опћи појмови. Дете мисли на један извештан знак, па с њиме обележава све ствари. Француски психолог, Тен,* чинио је овака опажања на своме детету.

Садржај појма може да буде велик и мали. Почетка је сувише слаб а у обиму сувише велик: ну, наскоро бива обратно: садржај појма бива богат а обим узак. Тако на прилику реч „девојка“ употребљавају деца само за своје сестре.

Развиће показује суживање и проширивање обима; оно се обично коригира у

опћењу са одраслима и осталом децом, а и искуством; тачнијим познавањем, исправљају се ове погрешке.

Индивидуални појмови настају одмах, чим дете упозна карактеристичне знаке; оно је тада свесно, да се тиме сме означити само једна ствар. Добро познати предмет у околини на тај се начин познаје. Све апстракције и опћи појмови извађају се одатле.

Опћи појмови су испочетка појмови разреда (класа) и произлазе из анализе и срањивања појединчаних (индивидуалних) појмова. Анализом се долази до карактеристичних особина једног предмета а срањивањем се опет до његове класе (разреда). А до појма о класи долази се опет тада, ако се испитује, да ли се подударају карактеристички знаци.

Некоји су разликовали још један степен појмова, а то је: степен релационих (одноених) појмова. Ови психолози и педагози кажу, напме, да се одношаји и прилике (околности) касније схваћају. Социјални односи (фамилија, опћина, држава и т. д.) најпрво се добијају из ових релационих појмова, а после њих се јављају каузални (узрочни) односи. Тако на прилику повреде, или кад се дете опече уче децу о дотичном узроку. Исто тако и при развијању и пуштању нечег, дете добија појам о каузалним одноенима, као што и вика, зујање, брујање, свирање и т. д. нукају децу на размисљање.

После овога степена могли би узети и степен конкретних и апстрактних појмова. Ну, разлику између ових двају врста појмова, врло је тешко одредити. Сваки је појам апстрактан, јер се добија апстракцијом. Ако се разликују извесни степени апстракције, онда се виши степени означавају као апстрактни

* Ја пред собом имам енглески превод: Н. Таине. On intelligence. Translated by T. D. Haye. Reeve, London, 1871.

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

појмови. „Човечанство“ је више апстрактније него ли „човек“, исто тако „живо створење“ више него ли „животиња“ и т. д.

Као прве појмове дечије можемо означити конкретне. Они се толико јако не удаљавају од опажаја, од којих су изведени. Дете дуго при њима остаје. (Дечији „конкретизам“).

Кад прелази дете на више појмове? То се не зна позитивно. Можда тек у шестој и седмој години, а до највиших појмова долази дете тек у школско доба.

— Дете често пута погрешно пренаша конкретне утиске на апстракцију (на прилику како схваћа дете „конац света“!).

Деца показују велики нагон за уопштавањем (генерализацијом), и разумеју боље, ако се што из примера извађа. Многе апстракције бивају деци непоњатне, јер немају довољног конкретног (стварног знања). Проф. Вундт* мисли, да не можемо знати како се развијају ти појмови. Он вели, да се појмови рађају тек у доба школовања, што је према горњим чињеницама погрешно.

Развиће судова и реченица.

Ризница речи брзо се пуни, кад деца почну да говоре. Од деветог до дванаестог месеца дете у своме речнику показује већ око шездесет речи.

А Др. Амент вели, да је девојчица од три године, коју је он испитивао, знала 200 речи. (Види: Wilhelm Ament, Die Entwicklung von Sprechen und Denken beim Kinde. 1899.)

Развој речи већином пада у доба школе. Речи служе детету за изражавање, за означивање предмета и за много друго шта.

Ево неколико степена у погледу на ово развиће:

1.) Дете употребљава речи без икакве флексије и деклинације. Све прве речи су реченичне речи, као што смо то мало час код говора споменули. „Реченична реч“ служи као реченица (изрека), после као суд; те „реченичне речи“ већином су именице, па онда глаголи, адверби, адјективи и т. д.

2.) После овог јављају се реченице без флексије; речи се једна за другом ређају, да би се онда исказао какав суд. Реч, која је од највећег интереса, стоји на првом месту.

3.) Деклинација, компарација, па и коњугација почиње тек при свршетку друге године.

4.) Овај четврти степен може се узети као право развиће реченица. Он је још непознат, ал' по свој прилици, да пада свршетком треће године или средином четврте. На овом се степену дете дуго зауставља и све реченице реда једно за другим са „и“. Овај начин стварања реченица дете показује чак и у школко доба, у т. зв. „задаћницама“. Кад се дете у своме усменом говору одучи од овог честог употребљавања копуле „и“ и „а“, тада оне престају и у писменим саставцима.

При развићу судова разликујемо двоје:

1.) судови о субјекту, јер особине нису тако интересантне као сам предмет и 2.) судови о предикату (предикативни судови). Код деце идиота особине се врло доцкан познају, па ради тога они оваке судове образују врло касно.

Развиће закључака у детета: Ова се функција, према Др. Прајеру, врло рано показује, а према проф. Вунту, врло доцкан. Некоји, шта више, веле, да се ова радња развија већ на степену „реченичких речи“.

Прво се развијају закључци индукције, јер деца врло радо генерализују (уопштавају), и то обично погрешно. (То се често пута догађа и код самих „маторих“ људи).

После индуктивног закључивања јављају се закључци дедуктивни, јер се овде покрет истиче пред опћим ставом и осим тога од детета се захтева више знања.

Развиће стила у детета:

Први стил постиже се тек у настави о језику (у „језикословној обуци“). Оно за чим највише тежи стил јесте 1.) правилни избор односа (речи) и 2.) ред речи. Ово двоје главне су тачке.

Деца врло често праве погрешке у замењивању речи и у прављењу речи са контумацијом, онда се речи бацају једно

* Види: Wilhelm Wundt, Grundzüge der physiologischen Psychologie. Leipzig, Издање, Engelmann, III. свеска.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.PS

на друго, метафоре се погрешно употребљују и т. д.

Дете има врло велику наклоност да изоставља речи. Ја сам ово врло лепо могао да испитујем на писменим експериментима, које сам чинио на свим основним школама (српским и владиним) у Мостару, онда на великој гимназији, трговачкој, девојачкој и занатлијској школи у Мостару, на обим срп. препарандијама у Сомбору и на некојим разредима српских школа у Сомбору, као и на некојим ђацима примарне и секундарне школе у Цириху и Њујорку. Резултате о овоме не ћу моћи скоро обележити, јер је ово грдан посао, ког се није подухватио још ниједан педагог.

Осим овог изостављања речи деца имају ману, да гомилају друге делове говора (плеоназам) и да често употребљују свезу „и“ и „а“.

Деца се скоро искључиво служе главним реченицама. Елипсе се такођер често пута јављају код њих, а и прости их људи врло употребљавају.

За испитивање ових појава Немци имају један нарочити часопис, ког уређује Berthold Otto. А шта се код нас ради у погледу на експериментално испитивање деце?!...

НОВО СТАЊЕ СРПСКИХ ОСНОВНИХ ШКОЛА И УЧИТЕЉА У ТУРСКОЈ ЦАРЕВИНИ.

Поштовани читаоци, су јасно могли из ранијег чланка да увиде, какве су наше школе до сада биле, као и учитељско стање. Такође на завршетку напоменух да се виша просветна власт „умилостивила“ и дала нам „Основна правила“ и „Уч. Правилник“. Што значи да су наше школе и наше учитељство почели живети новим животом. У колико ће он бити бољи, то ће се видети.

Пошто су прво ступила у живот „Основна правила“ то ћу прво њих и приказати. Она су ступила 28. фебруара тек. год. Она, као и „Уч. Правилник“ претресени су на првој Скупштини Уч. Савеза. Те напомене изнећу овде испод сваког члана.

1. ОСНОВНА ПРАВИЛА

О српским народним школама у Отоманској Царевини.

І. Задатак народних школа.

Члан 1. Задатак је народних школа, да васпитавају децу у народном духу и да их спремају за грађански живот, а нарочито да шире просвету и писменост у народу.

Члан 2. Народне се школе деле на забавишта и основне школе.

Члан 3. Учење у основној школи траје 6 година од којих су 4 прве обавезне.¹⁾ Пети и шести чине вишу или продужну основну школу и отвориће се према месним приликама.

Виша основна школа не може се сматрати ни у колико као који од гимназијских разреда.

У местима где се не би могли отворити V. и VI. раз. установиће се зимски, празнични и вечерњи курсеви.

У којима ће местима бити шесторазредне школе, а у којима ће место V. и VI. раз. бити заведени курсеви утврдиће врховна просветна власт.²⁾

Члан 4. Један учитељ-ица може добити највише 4 разреда, у које се има рачунати и забавиште³⁾ ако га има.

Ако у једном одвојеном разреду с једним учитељем буде више од 60 ученика, тај се разред мора делити на два одељења.

У два спојена разреда може бити највише 50 ученика-ца, а у 3 или 4 спојена раз. највише до 40 ученика-ца.

Члан 5. Забавишту је задатак да путем пријатне забаве припреми децу за учење у основној школи.

Оно ће се отворити у местима где за потребно нађе врховна просветна власт.

Забавишта се не могу комбиновати са појединим разредима основне школе.

Члан 6. Настава по народним школама изводиће се по плану, програмима и упућствима, које прописује врховна просветна власт.

Члан 7. Основне школе могу бити мушке, женске и мешовите.

Женске школе издвојиће се од мушких само у местима у којима буде број женске

¹⁾ Обавезност код нас не може бити, већ само — својевољност. — Икс.

²⁾ Додати на крају: „На предлог месног учитељског већа“.

³⁾ „Да се не комбинује с осталим разредима“.

деце довољан за издвајање тих школа. У свима другим местима биће те школе мешовите,

У забавиштима ће бити свуда мушка и женска деца заједно.

(Наставиће се.)

Школа и настава.

Овогодишњи абитуријенти. Ове године је отприлике 2500 младића свршило средње школе (матурирало). По извештајима зна се за 1587 ученика на какву ће се струку одати. На права ће 331, дакле 22·1 процента; на мерничку 221, дакле 14·8%; на трговину и економију 215, дакле 13·6% и то 7·1% биће трговци, 4·50% економци а 1% занатлија; на богословију 173, на лечничку 160, на чиновничку 146, на професорску 96, на економску 98 и то 4·5% биће ишпан а 1·6% шумар и 0·5% рудар; на војничку 62, на железничку 46, на поштарску 19, на уметничку 18. Од осталих ће да буду апотекари (7), општ. бележници (6), професори цртања (5), морнари (3) а по један баштован, гостионичар, чиновник на ђумруку и новинар.

Из ових података је та интересантна поука, да на права хоће тек четвртина абитуријената; на трговину и економију већи број но до сада. Тако и треба.

Коедукација у трговачким вишим школама. У последње време све више женскиња се одаје трговачкој струци. У већим варошима је посве обичан појав, да женскиња службује као трговачки помоћник, а места комптоариста, писара на писаћој машини и нижих књиговођских чиновника попуњавају се већином женскињем. У истој струци женскиње ређе заузима више позиције с тога, јер није имало прилике да за то стече систематске претспреме. Испомало се разним курсевима, где им се предавало нешто мало елементарног знања из књиговодства и кореспонденције, — али то је било скоро као и пишта. Од годину две дана аматорне су чисто женске више трговачке школе у Пожуну, Дебрецену и Марошвашархељу; у Нађвараду пак посећују женскиње са мушкарцима заједничку вишу трговачку школу. Ових дана закључила је и темишварска трговачка комора, да се женскињама омогући систематско трговачко школовање, те је умолила градско веће сл. краљ.

града Темишвара, да већ идуће шк. године 1) или отвори посебну трговачку школу за женскиње, 2) или (ако се пријави довољан број женских ђака) да уз досадашње мушке разреде отвори паралелне женске разреде, 3) или (ако не би било доста женскиња за посебан паралелан разред) да допусти да женски ђаци са мушкарцима у истој дворници слушају предавања. А да тако заједничко учење неће бити по наставу, нити по ђаке од штете, позива се комора на извештај управе трговачке школе у Нађвараду, где је тај покушај посве успео,

По гласу тога извештаја коедукација је како по владање мушких ђака, тако и по њихову вредноћу од најповољнијег утицаја. Дечади оних разреда, које су и девојке полазиле, беху много уреднији и вреднији.

Др. Фридрих Дитес и школа. Овај педагошки великан, који је седамдесетих година прошл. века, својим погледима на школу, привукао на себе пажњу целог напредног педагошког света, држао је 1875. године у бечком рајхсрату један значајан говор, из којег, поводом данашњих школских прилика наших, бележимо следеће речи: „...Цела је истина, да је реформа аустријских школа пре сто година у главном од школских, стручних људи извршена, о чему данас ни сумње нема... И велика царица Марија Терезија одлучно је одстрапила завидљиву бирократију, која је и по други пут хтела заслужног Фелбигера и друге честите мужеве школске на страну да потисне. То исто стање одржано је и за време Јосифа II. Но овај је још нешто овоме придодео. Декретом од 14. септ. 1786. год. установљени су такозвани окружни школски надзорници — инспектори. На шта је захтевао он од ових људи? — Они су морали — као што се изрично вели, бити „стручни људи, који су на којој основној школи испитани били“, то су видите били онда школски инспектори. — Цар Леополд је све ово и на даље сачувао и одржао. Али и он је једну установу остварио која је од ваљаног утицаја на управу школа била и која је искључиво ту циљ имала: да се стручним елементима што већи утицај осигура. Цар Леополд II. својим декретом од 8. фебр. 1791. год. установио је учитељске скупштине и то, као што се у декрету вели за то: „да се учитељима онај утицај на школе сачува, које они треба снагом

свога знања и искуства да врше“. И какве је функције имала та учитељска конференција да врши? — Ево ове: 1. Непосредно управљање школа. 2. Усавршавање и распрострање наставне методе. 3. Уважање добрих школских књига, што се данас, као што је познато сасвим другим путем чини. 4. Предлагање кандидата при попуњавању вакантних места. 5. Избор једног заступника основне школе из средине учитеља у централној школској власти. — Дакле, господо моја, кад је то пре сто година трима владама једно за другим било могуће чинити, онда ћете ми допустити, да је то још мало, што ја у интересу педагошких стручњака захтевам. А то што се педагошким стручњацима и школским људима у овом законском нацрту даје, то је тако мало, да ја у томе не могу ништа друго да видим, него омаловажавање самог сталеза учитељског“... Видите, како су ништави они пигмеји, који руже наше учитељске захтеве према оваким великим мислима једног светског педагошког великана. Јадници једни!...

ћ.

Учитељство.

Уредба о уређењу берива учитељских лица у српским православним основним школама Босне и Херцеговине.

I. Учитељска лица српско-православних основних школа дијеле се на ове категорије: а) управитељи (це); б) стални учитељи (ци); в) привремени учитељи (це).

II. Берива учитељских лица састоје се: а) од основне плаће; б) од стана у нарави и огријева (станарине и отштете за огријев); надаље в) од квинквеналних доплатака оних управитеља (ца) и сталних учитеља (ца), који на то права имају; и г) од функционалних доплатака сталних учитеља (ца) у школама са једним учитељским лицем и школских старјешина (ки) са два или више учитељских лица. — Управитељи (це) немају права на функционални доплатак.

III. Основна плаћа износи за управитеље (це) К 1400, сталне учитеља (це) К 1200, а за привремене учитеље (це) К 1000 годишње.

IV. Стан у нарави за управитеља (цу), сталног учитеља (цу) мора се састојати најмање од двије, за једну породицу довољне собе за становање, од кухиње и спремнице;

стан за привременог учитеља (цу) треба да се састоји бар од једне собе и кухиње.

V. Ако нема стана у нарави или ако стан у нарави не одговара пропису наведеном у чланку IV., има дотично учитељско лице право на станарину. — У погледу станарине дијеле се школска мјеста на четири мјесне категорије. — За управитеље (це) и сталне учитеље (це) установљује се станарина: у I. мјесној категорији са К 600, у II. мјесној категорији са К 500, у III. мјесној категорији са К 400, у IV. мјесној категорији са К 300. — Станарина привремених учитеља (ца) износи 50% оне станарине, коју имају управитељи (це) односно стални учитељи (це) у дотичној мјесној категорији. — Удата учитељица, којој муж станује у истом мјесту, нема права на станарину.

VI. Уживање школских вртова и школских земљишта, што их има код појединих школа, као и право служити се господарским зградама уза школу, припада у школама са једним учитељским лицем дотичном учитељском лицу, а у школама са два или више учитељских лица дотичном управитељу (ци), односно старјешини (ки). Трошак око обрађивања школских вртова сноси дотична црквено-школека општина, који не смије више износити од К 100.— годишње (наредба Великог Управног и просвјетног Савјета бр. 106/A ex 1907).

VII. Учитељска лица имају право на дрва за огријев, која ће им дотична црквеношколека општина давати у нарави, и то у количини каква пристаје за дотичне климатске прилике, или пак на примјерену отштету. — Удата учитељица, којој муж у истом мјесту станује, нема права ни на огријев нити на отштету за огријев.

VIII. Управитељи (це) и стални учитељи (це), ако се буду беспријекорно владали и ваљано вршили своју службу, добивају иза пет, десет, петнаест, двадесет, двадесет и пет и тридесет непрекидно у српско-православним школама у Босни и Херцеговини проведених година службе, рачунајући од дана положеног испита за дефинитиву, односно од дана дефинитивног намјештења, по један, укупно шест квинквеналних доплатака, од којих ће прва четири износити по К 200, а пети и шести по К 300 годишње. — Код урачунавања година службе не сматра се, да је службу прекинуло: а) у стању суспензије проведено

WWW.UNIJR.BS
УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

вријеме, ако се дотични а) послѣје довршене истраге у службу врати; б) на допушту проведено вријеме до једне године; в) вријеме до једне године, које је неко на расположењу провео; г) вријеме, за које дотично лице докаже, да га је провело у опште обвезној служби војничкој. — Квинквенални доплаци чине повишицу основне плаће, те се имају при умировљењу урачунавати. — Квинквеналне доплатке подјељује Велики Управни и Просвјетни Савјет на молбу дотичног лица.

IX. Стални учитељи (це) у школама са једним учитељским лицем, као и старјешине (ке) у школама са два или више учитељских лица добивају за вођење школске администрације функционални доплатак, који се не рачуна у мировину. Функционални доплатак учитеља (ца) и старјешина (ки) у школама са једним или са два учитељска лица износи годишње К 100. —, а у школама са три и више учитељских лица годишње К 150. — Ако се дотичном учитељском лицу одузме старјешинство школе, обуставља се функционални доплатак.

X. Основну плату, стан, огријев (односно станарину и отштету за огријев) и функционалне доплатке дају својим учитељским лицима дотичне црквено-школске општине, а квинквеналне доплатке подјељује Велики Управни и Просвјетни Савјет.

XI. Учитељским лицима, која су ослобођена од полагања испита за дефинитиву, рачунају се квинквенални доплаци од дана првог избора за учитеља (цу) у српско правослачним основним школама у Босни и Херцеговини. При том се рачуна фактично у служби проведено вријеме без обзира на то, да ли је служба прекинута или не. Вријеме пак проведено изван службе не рачуна се при одређивању квинквеналних доплатака осим, ако дотично учитељско лице докаже, да је то вријеме провело на допушту са одобрењем своје тадање претпостављене школске власти и ако то вријеме није дуље од једне године.

За она учитељска лица, која су прије преласка у службу на српским православним основним школама Босне и Херцеговине служила на српским православним школама Аустро Угарске Монархије или на државним (комуналним) основним школама Босне и Херцеговине и које је црквено-просвјетна

Уредба затекла на српско-православним школама у овим земљама, рачуна се у квинквеналне доплатке оно вријеме службе, за које дотична лица свједоџбама, изданим од највиших школских власти оног подручја, гдје су служила, докажу то службовање.

Учитељска лица, која немају прописане квалификације, а која је црквено-просвјетна Уредба затекла у служби на српско-православним основним школама у Босни и Херцеговини, немају права на квинквеналне доплатке; у свим осталим беривима изједначају се са квалификованим сталним учитељима (цама).

XII. Ако би које учитељско лице овим уређењем берива добило мање, него имадне на дан проглашења ове уредбе, онда ће се разлика између укупних старих и укупних нових берива изравнати у облику личног доплатака, који ће се укидати према томе, како буду наступиле повишице плате. — Ако би била основна плата, коју учитељско лице на дан проглашења ове уредбе буде уживало и од које уплаћује принос за мировински фонд, већа од основне плате одређене по овом уређењу, имаће дотично учитељско лице уплаћивати у мировински фонд 5%-ни принос на затечену основну плату све дотле, док се квинквеналним доплатама не достигне овом уредбом затечена плата.

XIII. Ова уредба ступа на снагу 1. јануара 1911. год.

Додатак.

С обзиром на станарину дијеле се школска мјеста на четири мјесне категорије:

I. категорија. Сарајево и Мостар.

II. категорија. а) Епархија Дабро-Босанска: Травник, Гламоч, Зеница; б) Захумско-Херцеговачка: Фоча, Требиње, Невесиње, Гацко и Жупањак; в) Зворничко-Тузланска: Бијељина, Бучко, Тузла; г) Бањалучко-Бихаћка: Бања Лука и Бихаћ.

III. категорија. а) Епархија Дабро-Босанска: Бугојно, Бусовача, Језеро, Лијевно, Високо, Доњи Вакуф, Варџар Вакуф; б) Епархија Захумско-Херцеговачка: Коњиц, Љубиње, Љубушки, Столац, Чајничке; в) Епархија Зворничко-Тузланска: Градачац, Грачаница, Зворник, Модрича, Бос. Шамац; г) Епархија Бањалучко-Бихаћка: Дервента, Добој, Дубица, Градишка, Кључ, Добрилин, Крупа, Нови, Пет-

ровац, Приједор, Прњавор, Сански Мост, Стари Мајдан, Тешањ.

IV. категорија. а) Епархија Дабро-Босанска: Добрун, Биљешево, Блажуј, Глоговац, Годомиле-Живаљевићи, Густовара, Илијаш, Ман. Папраћа, Милићи, Мокро, Нишић, Пале, Соколац, Чипуљић; б) Епархија Захумско-Херцеговачка: Бијело Поље, Биоград, Доњи Поплат, Заборак, Завала, Клеши, Кифино Село, Ман. Добрићево, Ман. Дужи, Ман. Житомислић, Опличићи, Поцрње, Сливница, Струјићи, Тријебањ; в) Епархија Зворничко-Тузланска: Врањак, Горњи Жабаљ, Јасеница, Копривна, Ман. Озрен, Ман. Тавна, Милошевац, Обудовац, Осјечани, Пожарница, Поремрице, Прибој, Пурачић, Слатина, Црквина, Козлук, Трбук; г) Бањалучко Бихаћка: Бачвани, Велика Рујишка, Гојаковац, Дабар, Драгељи, Драговић, Драксенић, Дуго Поље, Јанавка, Кукуље, Лепеница, Липник, Ман. Гомионица, Маглајани, Међеђе, Ман. Моштаница, Осинје, Палачковци, Појезна, Прибинић, Ракељић, Стапари, Чађавица, Чечава, Мирковац.

Нова школска мјеста увршћује Велики Управни и просвјетни Савјет у једну од ове четири категорије.

Исто тако одређује Велики Савјет промјене, које би се послје у погледу мјесних категорија показале потребне.

Из школске самоуправе.

Школски Савет одржао је у Карловцима у уторак и среду, 23. и 24. новембра (6. и 7. децембра) о. г., своју седницу.

Реферисао је први пут нови главни школски референат др. Веселин Ђисаловић.

Решено је у свему 160 предмета.

На извештај срп. манастирске штампарије у Карловцима, да већина месних школ. одбора слабо респектује наредбу Школског Савета у погледу набавке прописаних писанака, бележница и цртанака за срп. нар. школе од срп. ман. штампарије, која је на то утрошила око 50.000 К, поопштриће се овопредметна наредба Ш. Савета, а са штампаријом ће се удесити по могућству јевтиније цене за ова учила. — Узета је на повољно знање превршња потврда, којом је Љубомир Лотић потврђен за епарх. школ. референта бачког и будимског, те ће се умолити Саб. Одбор ради стављања у течај

припадајућих му берива од 1. новембра 1910., када је исти референт уведен у звање, пошто је претходно положио званичну заклетву у руке Њ. Св. патријарха, као председника Ш. Савета. — Узет је на знање допис кр. уг. министра богочасти и јавне наставе, да је одбио молбу Ж. Р., отпуштеног срп. нар. учитеља у Деспот-Сентивану, ради натпрегледања његове дисциплинарне ствари. — У погледу срп. учитељских школа у Сомбору тражи кр. уг. министарство богочасти и јавне наставе: а) да се што пре издаду потребни уџбеници, макар преводом бољих мађарских уџбеника, а министар ће дати за штампање државну припомоћ; б) да се журно забрани употреба сада употребљаване немачке граматике; в) да се у будуће не прекорачује максималан број (30) приправника у појединим разредима; г) да се отвори и VI. разред вежбаонице, као и повторна школа; д) да се уреди садашња малена дотација наставника срп. учит. школа, у коју ће сврху министар радо ставити на расположење државну припомоћ. На овај ће се допис одговорити министру, да је: а) учињено што треба за писање нових уџбеника; б) немачка граматика замениће се новом књигом; в) максималан број приправника у једном разреду је 40, а то је према статуту тих школа; г) од идуће школ. године отвориће се и VI. разред вежбаонице уз учитељску школу, а сад је у току отварање вежбаонице и уз учитељичку школу; повторне школе уз вежбаоницу нема због тога, што нема ученика, јер сви ученици вежбаонице прелазе у више просветне заводе. — Министар просвете не дозвољава „из начелних разлога“, да се песме Змај-Јована Јовановића деле као награда у државним школама, а за то, што се дух тих песама „не слаже са васпитним правцем државних школа“. — Узето је на знање решење министра просвете, да је одбио уток Р. К., срп. нар. учитеља у Шандору, и потврдио одлуку Ш. Савета, којом је исти учитељ осуђен на губитак учит. места. — Министар просвете саопштио је, да не може дати право јавности приватним срп. веронсп. осн. школама у Каћу и Жабљу, јер не одговарају законским прописима, па им до краја школ. године даје мораторијум, да удовоље свима зак. захтевима, о чему ће се кр. школ. надзорник уверити. Услед тога ће Ш. Савет путем епарх. школ. одбора позвати речене цркв.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

опшине, да уклоне све недостатке. — Услед отписа кр. земаљске владе у Загребу, да нема ништа против тога, да срп. учит. школу у Пакрацу полазе и приправнице, ако би једна учитељица надзирала ученице у школ. згради, позваће се управа те школе, да извести, да ли би се која тамошња учитељица хтела бесплатно примити тога надзора. — Узет је на знање отпис кр. зем. владе у Загребу, да не може накнадно одобрити сведоче зрелости срп. учит. школе пакрачке из 1909. год., када та школа није имала право јавности, те на испитима зрелости није био владин повереник, али би допустила, да тадашњи свршени матуранти могу, као и други, после двогодишње праксе полагати испит за дефинитивно учитељско оспособљење. — Препоручиће се Саборском Одбору молбе цркв. општина у Белом Брду и Ст. Бановцима ради подељења припомоћи за школу. — Узети су на знање разни дописи Саб. Одбора о стављању у тецај професорских плата, испитних трошкова, припомоћи, награда за прекобројне часове и т. д., као и одлука, да чланови средишњих автономних власти могу при долажењу у седнице заручавати жељезничку карту II. разреда, а само г. г. епископи I. разреда.

Узет је на знање допис Саб. Одбора, да је услед саборске одлуке одобрено 1500 К годишње од 1. јан. 1911. за издржавање срп. осн. школе у Пакрацу, која служи за вежбаоницу тамошње срп. препарандије. — Одобрено је Милану Манојловићу, епарх. школ. референту пакрачком и горњокарловачком, да се може стално настанити у Загребу, те му је у име предујма за сеобу одобрено 500 К. — Издани су декрети сталности учитељима: Душану Жакићу у Ст. Сивцу, Исидору Поповићу у Сантову, Мити Јазићу у Гаду, Милану Стајићу у ман. Св. Ђурђу, Светозару Удицком у Вел. Кикинди, Николи Малетићу у Фенлаку, и забавиљи Љубици Петковићевој у Панчеву. — У ствари молбе цркв. опшине у Баји ради подељења припомоћи за школу затражиће се журно допуна списка и онда ће се молба президијално спровести Саб. Одбору. — У предмету сталности и петогодишњих доплата неких старобечејских учитеља узето је, да су Владан Михајловић и Зорка Петљанска једну годину дана били привремени (колико по закону могу бити) а по том су постали стал-

нима, те им према томе иду доплати. Владану Михајловићу издаје се према томе декрет сталности.

(Наставиће се.)

Пошто се приближује крај године, молимо дужнике да подмире заосталу претплату на „Школ. Гласник,“ да их не би и посебним картама на то подсећали. Молимо да одговоре својој дужности одмах, јер иначе и нами праве излишна посла и трошка, а и себе излажу непријатним опоменама.

Преглед књига.

Павле Терзин, Општа Методика или Дидактика за учитеље и ученике учитељске школе. Ср. Карловци, 1909. Стр. 105. Цена К 1:50.

(Свршетак.)

Већ овде на почетку човек осећа наивност пишчеву и, кад не би узео у обзир његову добру намеру и наше лоше пед. књижевне прилике, човек би морао стати и кретити се како се може писати дело са истицањем једног постулата а радећи посве обратно у даљњем разлагању. Зар то значи и „средно“? Писац сам себе вара, и ако је несвесно даде се још и схватити. Али тако не би требао да је схватио онај или они, који су навели школски савет да се књига и званично одобр. Зар да то буде официјелни уџбеник у нашој Митрополији? Као што напоменух једном, њега би требало одобрити само за сомборску препарандију, која је све до јако стајала на врло ниском нивоу теоретичке и практичке дидактике.

6. Али пођимо даље. У другом делу прво се говори о важности и сврси осн. школе. Овде је опет писац нејасан и досадан са наводима Компејреа и Некерове и још једним цитатом, коме се не спомиње аутор. Оваки цитати (без да су назначени одакле су извађени) просто немају посла у оваком уџбенику. Јер ако писац није кадар разложно поткрити своју диспозицију, зацело неће ни поменути цитати. Ти наводи могу имати места у каквом популарном чланку.

Г. Терзин добро схваћа сврху школе, која је двојачке природе: материјална (давање знања и умења) и формална (образовање

духовних способности у ђака). Тај интелектуалистички циљ наставе није нешто ново. Г. Терзин требао је објаснити од кога га је узео. Али, да писац није сам на чисто с тим модерним постулатом види се из тога, што с тим интелектуалистичким правцем брка педагошку ходегетику и ваншколску наставу. Почевши лепо са истицањем правог циља наставе (интелектуално образовање) он сада више није интелектуалиста у смислу модерном, већ заступа Хербартов интелектуализам, који се оснива на механици и статистици представа, од чега зависи не само интелекат (ум) већ и осећаји (чуства), воља и карактер. И опет, дакле, наивност у „сређивању“. Та наивност опет долази од основне мане овог дела: писање дидактике на темељу „психолошких правила“, која су далеко од штудије ђака и експ. дидактике.

7. За овим се говори о градиву основне школе. Овде се каже: „Школа мора за наставне предмете узети оно, што одговара њеном карактеру. Карактер је пак основне школе тај, да даде своје ученику опште основно (елементарно) образовање. С тога може узети само оне наставне предмете, који оспособљавају за сваки услов живота без обзира на сталеж, али да је зато ипак све сувремено“. Ово је посве на свом месту. Само је г. Терзин требао овде напоменути да нису његови рођени „назори“. Барем да је рекао ко му је сугерирао. А да ствар буде још комичнија он се ни мало не држи ових принципа у својем даљњем разлагању, већ износи једну застарелу, недидактичку поделу школ. предмета, истичући идеју концентрације наставе у виду унутарње везе ових појединих предмета. Дакле ту смо. Док су се у мало час наведеном цитату истакли некоји психолошко-индивидуални принципи за избор школског градива, то г. Терзин долази до супротног резултата и тврди да концентрација лежи у предметима а не у духовном развићу ђака. И тако место педагошке концентрације добијамо Хербартову концентрацију, праву дисконцентрацију. Али ово није „сређивање“, — то је неразумевање и наивност у експонувању и модерних и старих дидактичких идеала.

8. Будимо стрпљиво и појмимо даље. „Школска настава“ почиње са распоредом. Ту се истиче да „разнолико градиво само тада може имати јаког утецаја на душевни развитак де-

тета, ако га средимо и слијемо према сходности и сличности у једну органску целину и тако обрађујемо дотично градиво према наставним начелима, а сходно васпитној цели“ (стр. 11/12). И овде се ова сродност и сличност не односи на детињи духовни капацитет већ на саме предмете. А да конфузија буде још већа, истичу се нека начела за сређивање наст. предмета, од којих прво гласи: „Ваља да пазимо на природни ток душевног развитка детета и према томе да распоређујемо наставно градиво“. Дobar принцип модерне педагогије, али га г. Терзин зло схваћа, јер не би захтевао да се „према овој поставци“ предузимају прво народне приче, бајке и друге злоупотребе биогенетичког закона, односно рекапитулацијоне теорије. И овде видимо исту ману пишчеву: прво кључне с којим добрим (не његовим) принципом модерне педагогије, па га онда нелогични љосне, адаптијући Хербартијанску познату дидактику. Да је то тако огледа се и при излагању тока наставне основе. И овде г. Терзин напушта „своје“ (!) индивидуално-формално-психолошке принципе па се баца у наручје Хербартијанске школе.

9. После овог говори се о специјалном наставном плану. Овде се, додуше, изнесе некоји новији постулати школске хигијене, али то је све тако опште, да сумњам да ће ђаци моћи схватити без детаљнијих научних података. За овим долазе „Начела школске наставе“. То је један од већих одељака (16—36) и најбољи. Овде се истичу начела за обраду наст. градива:

„а.) Школска настава ваља да је основна (елементарна) и истинита“.

„б.) Школска настава ваља да је сугласна са дечјом природом“.

„в.) Школска настава треба да развија дечју саморађу“.

„г.) Школска настава треба да је обазрива на личну особину детета“.

„д.) Школска настава ваља да је очигледна“.

„ђ.) Школска настава ваља да је трајна“.

Нећу се овде дуго задржавати. Могу само то споменути да су ови принципи изречени без логичке или генетичке сувислости. И онда — што је главно — овакви принципи без детаљнијег образложења врло мало или ништа не значе. Примера ради, захтева се поступак од конкретнег апстрактног. Тај принцип сам

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

по себи добар је кад га опћенито изречемо. Он добро пристаје уз какву психологију. Али у дидактици морамо на чисто бити шта значе те речи „конкретно“ и „апстрактно“. Што је нама одраслим конкретно то детету може бити врло апстрактно. И онда, када почиње доба апстрактног мишљења, а када дете оставља свој конкретизам. Експ. педагогија даје нам много научних података, који тврде да дете није у стању апстрактно мислити пре 11. или 12. год. а ми данас јашимо на принципу „од конкретног — апстрактном“ још у првим разредима осн. школе. Тако је исто са осталим познатим принципима. Вели се: полази од познатог — непознатом, од ближег — даљем и т. д. То је све лепо за какав психол. уџбеник, али шта значе ти принципи у дидактици. Оно што је нама одраслима близу и познато, може детету бити посве далеко и непознато. Једном речју: оно што треба данашњој дидактици нису толико општи принципи колико детаљни садржај тих начела с обзиром на психофизичку природу ђака. О томе г. Терзин нема ни речи. Не могу му најпосле ни замерити, јер то захтева велике штудије, времена и научних средстава. Али ја му замерам што се није држао ових принципа у осталим одељцима свог дела. И то ме опет нука да истакнем пишчеву напвност.

И у овом одељку има много сувишних цитата и застарелости. Примера ради наводим темпараменте у деце. Та подела прво је једнострана (ослања се само на осећај и вољу, а дидактика се опет бави умом децијим) а друго, модерна педагогија научније испитује деце „карактере“. Изгледа да писцу нису позната нова испитивања проф. Мојмана, Гилберта, Бинеа и Симона, Бурта, Спермена, Хјуа и Годарда.

Криво је речено да је Шарко установио „три типа личне особине“ (боље је речено: тип представљања, имагинације или памћења). Навађају се Бинеови типови схваћања. Добро би било да је навео неколико примера за то, а поготово кад је то све лепо превео г. Ж. Благојевић (види „Индивидуалност“ у „Шк. Гласнику“, 1909.)

10. „Начин школске наставе“ обухваћа највећи део књиге (36—85). Овде писац посве напушта модерну логику (и генетику и експерименталну) и посве се предао традиционалној формалној логици са свим slabим стра-

нама њезине примене на школски рад. Ту се на прилику ни мало не разликује научна логика од педагошке. Ако споменем акцептовање формалних степена и „оригинални“ преглед Терзинових формалних степена (г. Кнежевић је на кривом путу ако мисли да је г. Терзин сам изумео оно своје тројство, о коме такође не даје никаквог психолошког или логичког образложења) онда ћемо пред собом имати потпуног Хербартовца. И овде има пуно сувишних цитата и ствари пореданих без генетичко-психолошке и логичке везе. Говори се и о некојим старим керефекама (мнемотехници, „духу“ наставе), а о економији учења нема ни помена, као ни о разлици у стицању навике у деце и одраслих и т. д. Некоје ствари (о облику настављања и дидактичким питањима) нешто су боље, али писцу као да нису позната новија истраживања у томе погледу. И „наставна средства“ могу се трпети, и ако се слабо вермају најновији резултати из школске хигијене.

11. „Школска стега“ ништа није ново. Ту се препоручују многи универзални рецепти, који већ одавна падоше пред форумом научне индивидуалне штудије и модерне слободне школе. И овде је све у духу Хербартовом, без обзира на „психолошка правила“, која је наш аутор ставио у своме првом „делу“. О завршном одељку, о „Учитељу“ пећу ништа да кажем. То нити је дидактика, нити етика нити психологија нити социјологија. Аутор је ово написао због тога што и друге књиге овако раде.

Немогу се даље упутати у приказ и оцену. И ово је сувише за овако дело. Учинио сам овако, да потстрекнем нашу мртву критику. Без критике нема ни напретка. Она је неопходна по књижевно здравље.

Можда се ни оволико не би задржао да књига није написана и „за учитеље“. Ја опет понављам да је ова књига ипак добра за сомборску препарандију, и уверен сам да ће г. Терзин ово неколико речи примити не као навалу на његову личност, већ на његово дело, које је, како се види и по стилу и по распореду, рађено с ногу и без великог плана. Сада има више времена, па нек на тенане обради друго издање своје дидактике, науке, која је, заиста, тешка. Ја му препоручујем да се неизоставно упозна са Месмеровим критичким списима о формалним степенима и хербартијанској пе-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

педагозији уопште, као и са његовом педагогијом. Тако исто упозоружем га и на остала Мојманова дела, Лајеву „Експ. Дидактику“ и остале његове списе. Штимфелов превод Холове „Адолесценције“ такође ће му добро доћи. Без дубоког познавања ових дела ми ћемо и надаље јести туђе огризине и климати главом на сваки систем дидактике, који се не оснива на помној и научној штудији ђака и модерних захтева друштва и културе.

12. Овакав рад не би се смео ограничити на једну особу, а поготово се не би требао публиковати пре него што је прошао кроз руке не само једномишљеника већ и начелних противника. То је метода писања уџбеника у практичних Америкаца, па зашто и ми да се једном не отресемо немачке сугестије и да се не одамо американском упливу слободе мисли и рада. Школски Савет задужно би и Српство и нашу народну педагогију кад би сваке године слао неколико даровитих и вољних учитеља да проучавају теорију и праксу школовања у разних културних народа. Та нова генерација педагошких студенаца зацело би развила нов укус у дидактици, критика би била објективнија и на већој висини, а књижевна пед. деда била би оригиналније и перманентније природе.

Др. Паја Р. Радосављевић.

Б Е Л Е Ш К Е.

Гости из Србије на прослави Конвиктовој.

У прошлом броју случајно су изостала имена неких гостију из Београда, с тога доносимо поново. Били су ови учитељи и учитељице: Ђ. С. Којић, Мих. Стевановић, Мих. Станојевић, Ник. Соколовић, Пера Ђурић, Милутин Станковић, Крста Јонић и Милева Антоновићева.

„Српски учитељски конвикт“ у Новом Саду примно је у новембру т. г.: од Његове Светости патријарха српског г. Лукијана Богдановића, заштитника Српског Учитељског Конвикта у Новом Саду, приликом освећења нове зграде Конвикта 1000 К прилога. — Од Српске Штедионице у Новом Саду 25 К прилога у место венца на одар своме првом председнику пок. Пери Ракићу. Од Душана Катпића, учитеља у Нештину 7 К чланарине. — Од Марка Мићића, трговца у Инђији, у име уписине и чланарине 102 К. — Ђира

Каракашевић, ум. учитељ у Н. Саду скупио на свечарима код Миливоја Каракашевића, књиговође у Брестовцу добровољна прилога од Маре Коњовић 1 К, Шандора Коњовића 1 К, Мате Нешића 1 К, Ђуре Каракашевића 1 К, Јове Коцкара 1 К, Миливоја Каракашевића 1 К, Фенцел Јанка 20 фил. и Стевана Нађа 30 фил., свега 6 К 50 филира. — Од Дра Стевана Малешевића, адвоката у Новом Саду 22 К чланарине. — Од Душана Грујића, трговца из Тем. Сигета 2 К прилога. — Од Исидора Спасојевића, јеромонаха Привине Главе 5 К прилога. — Од Милована В. Танасића, трговца у Тешњу 3 К прилога. — Од Ђоке Михајловића, учитеља у Новом Саду 2 К свечарског прилога. — Од Паје Латинчића, месара у Новом Саду 20 К чланарине. — Од Љубице Стефановић, рођ. Стојановић из Новог Сада у спомен пок. сестре Олге Петковић, умировљ. учитељице из Ст. Бановаца 20 К прилога.

Промене у учитељству. За учитеља у Бајши постављен је привремено учитељ Милан Ракић из Новог Сада.

Велики просветни савет у Босни и Херцеговини изједначио је плате подручних учитеља са платама државних учитеља. То уређење ступа у живот 1. јануара 1911. Привременим учитељима одредио је плату од 1000 К док држава даје својим учитељима само 900 К. Установио је петогодишње доплатке у које се рачунају све године службе без обзира на то је ли служба прекидана или не. Тако ће се рачунати године службе и оним учитељима, који су служили и препроглашења уредбе. Просветни савет установио је дисциплинарна правила за учитеље, која ступају у живот 1. јан. 1911. год.

Плату главном школ. надзорнику изједначио је Савет с платом професора на државним средњим школама. Израдио је нацрт о уређењу правних одношаја учит. особља у вишим девојачким школама, као на државним школама исте врсте и упућен је одбору сарајевске општине на изјашњење. Нацрт уредбе о квалификацији и беривима епарх. референата послаће се епарх. саветима на приволу, да се тако једнообразно уреде правни одношаји свих епарх. чиновника.

Ради ширења писмености и просвете, расписале се стечај за три путујућа учитеља, који ће бити званичници просветног Савета.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Читуља. У Новом Саду је напрасно преминуо 23. нов. (6. дец.) о. г. умировљени учитељ Тодор Поповић у 59. години живота. Покојник је родом из Баје; учитељевао је дуже времена у Обровцу у Бачкој, а кад су му деца прирасла за школу, ступио је у мировину и наставио се у Новом Саду, где је био чиновник у епархијској канцеларији. За дугогодишњег боравања свог у Нов. Саду стекао је широк круг пријатеља, који га отпратили до вечне куће. Вечан му спомен!

Одликован учитељ. Сретен Динић, учитељ у В. Шпљеговцу у Србији, одликован је као вредан радник на културном пољу ордемом св. Саве IV. степена.

Добротвори српског учитељског удружења у Босни и Херцеговини. Митрополит тузлански Иларион Радонић, приложио је овом удружењу 400 К; Јефто Костић трговац из Брчког, приложио је за спомен свога брата Васе 500 К; за члана утемељача прилогом од 200 К уписао се Мих. Јовановић трговац из Тузле.

Освећење темеља нове зграде српске гимназије у Скопљу. 11. новембра ове године освећен је темељ нове зграде српске гимназије у Скопљу. Као што је познато пре три године пожар је уништио гимназијску зграду, али је дарежљивост српског народа похитала да из пепела подигне разорени храм просвете. На темељу старе зграде подигнуто је само приземно одељење за пансионат, у коме се привремено смештале и учионице за гимназију, док је учитељска школа до дапањег дана остала да се потупа по скопским чатрљама. Сад се приступило ево грађењу и главне зграде, која се диже у пространом дворништу школском. У тој згради биће удешене учионице и за гимназију и за учитељску школу; осем тога у пројекту је да се у тој згради подигне и пространа сала за школске свечаности, сала за цртање и двораца за гимнастику. — Дирљив је био приказ освећења темеља нове зграде. И ученици и наставници, па и грађани који су били присутни освећењу темеља, морали су се сетити оне страшне ноћи од пре три године кад је тако рећи у једном тренутку ока пламен захватио стару гимназијску зграду у читавој дужини њеној, претећи да уништи и животе толике невиних деце српске. Ту је страшну успомену изазвао код свију присутних обред освећења темеља

нове зграде, и успомена се та пластички испољила у забринутости, која се могла свакоме са лица читати. Дај Боже да се покаже да је та забринутост неоправдана. Ми нисмо изгубили веру у словенску питомост, те се надамо, да ће наша гимназија и учитељска школа у новој згради својој мирно и без сваке сметње вршити своју културну задаћу. — Истога дана, 11. новембра „Српско коло“, дружина ђака учитељске школе славила је своју славу Светог Стевана Дечанског. Овогодишња дружинска слава изведена је свечаније него обично, стога, што се ове године навршило 10 година од како дружина постоји. Свечаност је имала два дела. Пре подне, после резања колача, изведен је мали концертни део, на коме је особити утисак изазвала руковат српских народних писама из тетовске и скопске области у лепој обради Пере Илића, наставника музике, после подне је била позоришна представа. Грађанство је у лепом броју учествовало у свечаности дружинској, и тиме је показало да живим симпатијама прати живот у тој школи. То је лепо, и тако и треба да буде.

„Срп. Школа.“

„Словенски учитељи и политика.“ „Нравствени центар“ доноси ову белешку: „Учителски Товариш“ доноси у броју од 1. јула о. г. врло значајан чланак, који би се могао применити и на наше прилике. Словенско је учитељство већ пре годину и више месеци отказало љубав политичким странкама, а сад им поручује, да ће они радити само с оним, ко дође к њима: радије ће сами војевати за свој бољитак, него да их други уз обећања подвргавају у своје сврхе, па биле оне не знам какве. С поносом нас испуњава ова мужевна реч словенскога друга, јер смо уверени, да је то једини пут, којим се долази до нечега, јер је то знак, да словенско учитељство има довољно снаге за самосталан рад и самосталну борбу, која доноси сјајне успехе, него ли што су они, које му други извојују, а за које онда траже често и такву отштету, која нам с друге стране више узима, него што смо пре добили.“ — Како ли су према овоме јадни они непријатељи нас учитеља, који по „Застави“ баш у овај мах клеветају учитеље и подмећу им разне прљавштине. Но какав је ко, тако суди и о другима!